

GHEORGHE ASACHI

(1/12 martie 1788, Herța, Moldova – 12/24 noiembrie 1869)

“În sfera sa tot insul poate lucra după regulile înțelepciunii și a moralului, iară în relațiile sociale a face pururea bine, a se arăta neinteresat și, dacă nu de nume mare, cel puțin de un nume bun a se învrednici.”

(Gheorghe Asachi)

Gheorghe Asachi – patronul Colegiului Național Pedagogic “Gheorghe Asachi” din Piatra Neamț, fiul preotului Lazăr Asachi și al Elenei Asachi, s-a născut la Herța în Nordul Moldovei (astăzi Ucraina). A fost poet, prozator, dramaturg, precursor al generației pașoptiste, îndrumător cultural în diverse domenii (teatru, școală, presă, activitate tipografică), unul dintre întemeietorii nuvelei istorice românești și unul dintre fondatorii Academiei Mihăilene. La vârsta de 9 ani, Gheorghe Asachi continuă studiile în polonă, latină și germană la Gimnaziul din Lemberg în Polonia (astăzi Liov, Ucraina) unde studiază logică matematică, istoria naturală, fizica, metafizica, etica și un curs special de arhitectură în cadrul Facultății de Filozofie a Universității din Liov.

Gheorghe Asachi și-a pus bazele culturii sale enciclopedice și concepțiile sale iluministe sub influența unora dintre profesorii Universității din Liov și s-a inspirat din literatura poloneză și literatura clasică română, însă în anul 1805 se îmbolnăvește de malarie. El și fratele său Daniel Asachi ajung la Viena pe data de 16 iulie 1805, unde Gheorghe Asachi studiază astronomia și matematicile superioare cu astronomul Johann Tobie Bürg în baza

unei burse acordate de către Mitropolitul Veniamin Costache din partea Eforiei Școalelor. La Roma, în perioada 1808-1812, studiază arheologia, epigrafia, pictura și sculptura, citește literatură italiană (aprofundează literatura Renașterii, ideile literaturii clasice, ale literaturii iluministe, ale literaturii preromantice și ale literaturii romantice) și scrie sonete (publică primul său sonet “*În ocazia zborului aerostatic a madamei Blanchard*” în limba italiană în *Giornale del Capidoglio* în 26 decembrie 1811, sub semnătura Giorgio A. Moldavo).

Gheorghe Asachi revine în Moldova în august 1812 și se consacră activității de propășire a culturii române, astfel încât prin Hrisovul din 15 noiembrie 1813 al domnitorului Scarlat Callimachi obține aprobarea de a ține în Iași un curs de inginerie și hotărnicie cu predare în limba română și este numit profesor. Predă pentru prima dată în anul 1814 în limba română un curs de matematică teoretică cu aplicație practică, de geodezie și arhitectură, ținând cursurile de aritmetică în anul 1814, de algebră în anul 1815, de geometrie în anul 1816, de inginerie în anul 1817 și de arhitectură în anul 1818. De asemenea, Domnitorul Scarlat Callimachi îl numește în funcția de împiegat-referendar (referent) la Departamentul Treburilor din Afară în februarie 1813.

Timp de aproape 40 de ani (1813 - 1849), Gheorghe Asachi se ocupă de organizarea școlilor din Moldova și aduce din Transilvania câțiva profesori inițiați: Ion Costea, profesor de retorică și poetică; Ion Manfi, profesor de latină; Vasile Fabian-Pop, teolog; Vasile Popp, doctor în filozofie. După o perioadă (30 noiembrie 1822- februarie 1827) petrecută la Viena ca agent diplomatic al Moldovei la Curtea din Viena, Gheorghe Asachi se întoarce în anul 1827 la Iași pentru a desfășura în următorii 20 de ani activitatea sa cea mai rodnică care îl va transforma în personalitate proeminentă a Moldovei. În acest sens, publică prima gazetă românească din Moldova în anul 1829 (*Albina Românească*), organizează primele reprezentații teatrale în limba română în anul 1816, organizează Conservatorul Filarmonic-Dramatic din Iași în anul 1836, scrie nuvele istorice (“*Dragoș*”, “*Petru Rareș*”, “*Rucsandra Doamna*”) care sunt sursa de inspirație pentru nuvelele scriitorului Costache Negruzzi, versifică legendele istorice (“*Dochia și Traian*”, “*Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț*”), traduce și adaptează piese de teatru străine, iar în poezie abordează toate speciile: ode, elegii, sonete, imnuri, fabule, meditații și balade.

După semnarea Tratatului de la Adrianopol în anul 1829, în calitate de referendar al Epitropiei Învățăturii Publice din Moldova, Gheorghe Asachi impune înființarea unei clase de începuturi de zugrăvire la Școala Franceză de la Miroslava în anul 1831, înființează la Gimnaziul Vasilian o catedră de desen artistic în anul 1833 și un curs extraordinar de învățătura desenului figurilor și a zugrăviturii istorice în oloi în anul 1834. La 20 august 1849 și-a dat demisia din postul de referendar, însă revine la conducerea școlilor în calitate de Director al Departamentului Cultului și al Învățăturilor Publice în perioada 15 iulie 1856 - ianuarie 1857 datorită lui Fuad Pașa. Mai mult, a fost inițiat în francmasonerie la Milano,

în anul 1830 era Venerabilul unei Loji din Iași, iar în anul 1866 a participat la lucrările Lojii Steaua României din Iași.

Gheorge Asachi a fost secretarul Comisiei din Moldova pentru redactarea Regulamentului Organic, călătorind în data de 13 mai 1830 la Petersburg cu o delegație din care făceau parte vornicul Mihail Sturdza din partea Moldovei și hatmanul Alexandru Villara din partea Țării Românești pentru a prezenta cercetării ministeriale Proiectul Regulamentului Organic în vederea aprobării. Pe data de 1 ianuarie 1832 organizează Arhivele Moldovei și culegerea de documente privind istoria țării în calitate de Director al Arhivelor Statului din Iași, iar în perioada 1833-1834 sprijină înființarea Societății de Medicină și Istorie Naturală și Cabinetul de Istorie Naturală. Militând pe linia idealurilor sale din tinerețe, înființează Institutul pentru Educația Fetelor din Moldova în anul 1834, pune bazele învățământului artistic și a învățământului tehnic prin inaugurarea Școlii de Arte și Meșteșuguri în anul 1841, propune înființarea unei școli elementare pentru comunitatea armeană din Iași și a unor școli elementare pentru populația evreiască în anul 1842, extinde rețeaua școlilor primare, scrie manuale și alcătuiește programe analitice.

Gheorghe Asachi și-a adus contribuția și în domeniul jurnalistic, unde este inițiatorul presei în limba română cu următoarele: Albina Românească (1 iunie 1829-1835 și 1837-1849), care în ianuarie 1850 a fost redenumită Gazeta de Moldavia; Foaie Oficială (1833-1862); Foaia Sătească a Principatului Moldovei (1839-1840, 1846-1850), destinată țăranilor; Alăuta Românească (1837-1838); Icoana Lumei (1840-1841, 1845-1846, 1865), care populariza cuceririle științei; Spicuitorul Moldo-Valah / Le Glaneur Moldo-Valaque (1841-1842), revistă bilingvă româno-franceză cu apariție trimestrială; Arhiva Albinei pentru Arheologia Română și Industrie (1845-1847); Jurnalul Științific, Literar și Industrial (1841); Mercuriul de Iași (1845); Ziarul Patria (27 noiembrie 1858-1859); Revista Osiris. La Albina Românească au apărut traduceri din Voltaire, Daniel Defoe, Alexandre Dumas (tatăl) și August von Kotzebue, s-au publicat operele originale ale lui Costache Negruzzi, ale lui Vasile Alecsandri și ale lui Gheorghe Asachi, s-au multiplicat tablouri care ilustrau episoade memorabile din istoria patriei (*“Muma lui Ștefan cel Mare împiedică pe fiul său de a intra în Cetatea Neamț la 1484”, “Ștefan cel Mare a Moldovei cuvîntează al său testament politic”*) și gravuri litografiate pe teme istorice (*“Dochia și Traian”, “Lupta moldovenilor cu cavalerii teutonî”, “Bătălia de la Baia”*). În acest sens, Gheorghe Aschi a înființat Fabrica de Hârtie Petrodava în anul 1841 pe proprietatea sa de pe Cetățuia lângă Piatra Neamț în vederea asigurării hârtiei necesare pentru presa din Moldova.

Adversar declarat al Revoluției de la 1848 în Moldova, Gheorghe Asachi cade în uitare și în perioada aceasta își tipărește nuvelele istorice în franceză în anul 1859 (Nouvelles Historiques de la Moldo-Roumanie) și în română în anul 1867. La Revoluția de la 1848, acesta se afla pe poziții “de reacțiune” în slujba Domnitorului Mihail Sturdza, condamnând

mișcarea de opoziție antipatriotică condusă de Mihail Kogălniceanu și pierzându-și rolul deținut timp de aproape patru decenii în viața culturală a Moldovei. Ulterior, a revenit în viața publică pentru a sărbători evenimentul Unirii Principatelor Române prin urări aduse lui Alexandru Ioan Cuza și poezia „Odă la Dumnezeu”.

Gheorghe Asachi a fost un iluminist tipic prin caracterul activității desfășurate și prin concepțiile despre lume, fiind un reprezentant al iluminismului românesc, al teoriilor contractului social și al teoriilor dreptului natural. În anul 1830, pedagogul și scriitorul iluminist Stanciu Căpățâneanu a tradus *“Le Contrat Social”* de Jean Jacques Rousseau în care autorul considera că puterea de stat este legitimă numai atâta vreme cât se întemeiază pe contractul social sau pe înțelegerea încheiată între indivizi pe baza căreia ei cedează o parte din drepturile lor comunității. În spiritul iluminist, Gheorghe Asachi a fost tentat să exagereze rolul personalităților istorice, s-a manifestat ca un adept al monarhiei constituționale și a optat pentru un domn luminat a cărui putere urma să fie îngrădită de legi.

În ceea ce privește viața personală, Gheorghe Asachi s-a căsătorit în anul 1827 cu Eleonora Teyber (fiica Kapellmeister-ului curții vieneze Anton Teyber) care compunea muzică pentru imnurile, cântecele și piesele soțului său și organiza serate muzicale în Iași. Seratele literare organizate de Gheorghe și Elena Asachi au fost descrise de către George Sion, după cum urmează: *“Furăm primiți în grădină. Găsirăm câțiva profesori tineri, între care era și Gusti, și mai mulți elevi de cei mai mari...Într-un pavilion ce era în grădină se citiră și se declamară versuri, se făcu și muzică. Gusti recită vreo două poezii inedite, care-i atraseră multe aplauze...Poni declamă câteva pasajuri din Saul de Alfieri care apăruse de curând în Curierul de Ambele Sexe. Doamna de casă, cocoana Elena Asachi, cânta la piano...Domnișoara Hermiona, fiica lui Asachi, cânta în harpă, atât singură, cât și acompaniată de clavirul mamei sale...”*.

La data de 12 noiembrie 1869, la venerabila vârstă de 81 de ani, Gheorghe Asachi s-a stins din viață la Iași, fiind înmormântat în Cimitirul Bisericii „Patruzeci de Sfinți”. Abia peste douăzeci de ani, printr-o subscripție publică organizată de către un comitet aparținând vechii generații, i s-a ridicat o statuie în fața școlii de lângă Mănăstirea Trei Ierarhi (statuia a fost opera sculptorului Ion Georgescu, realizată în anul 1887 și inaugurată în mod solemn în anul 1890), procedându-se la depunerea osemintelor sale și ale soției sale în cripta de la baza statuii. Subliniem contribuția fundamentală a omului de cultură Gheorghe Asachi la crearea și organizarea sistemului de învățământ din Moldova prin determinarea utilizării limbii române, recrutarea / formarea profesorilor și alcătuirea programelor, memoriilor, cursurilor și manualelor școlare, sprijinind practic procesul de învățământ în rândurile burgheziei sărace și a fiilor de țărani săraci.

Prof. Daniela Gabriela Mitrea